AUTEURS:
**DOMINIQUE SLUIJSMANS &
KIM WINTERMANS**

EERLIJK BEOORDELEN

Fragment in klei van de *Olifeniks* gemaakt door Rachel in 2024. Originele tekening Raoul Deleo uit *Terra Ultima*
Foto **Kim Wintermans**

Het beoordelen van leerlingprestaties in de kunstvakken is inspirerend, maar kent ook uitdagingen. Er kunnen verschillende interpretaties zijn van wanneer iets goed genoeg is. Ook kan er sprake zijn van te subjectieve docentoordelen. In deze bijdrage stellen we dat eerlijk(er) beoordelen in de kunstvakken begint bij eerlijk(er) onderwijs. We delen vier didactische aanpakken die een oneerlijke beoordeling kunnen voorkomen.

Beoordelen heeft in het onderwijs, zeker bij leerlingen, al snel een negatieve bijklank. Leerlingen kunnen bij beoordelen prestatiedruk ervaren. Ook merken leerlingen dat de wijze van beoordelen per docent kan verschillen, of dat verwachtingen onduidelijk zijn. Om dat te voorkomen is goede aansluiting tussen doelen, leeractiviteiten en toetsing van groot belang.
In deze bijdrage beschrijven wij vier didactische aanpakken die bijdragen aan een eerlijke(re) beoordeling. Met eerlijk bedoelen we dat:

- leerlingen zich kunnen voorbereiden op de beoordeling en de criteria waaraan een werk moet voldoen;
- de wijze van beoordeling past bij het aangeboden onderwijs en wat leerlingen daar hebben geoefend;
- leerlingen niet de dupe zijn van beoordelaarsfouten zoals een te strenge beoordeling of een beoordelaar die te veel nadruk op één criterium legt.

VERWACHTE EINDPRESTATIE

Een eerlijke beoordelingspraktijk begint bij transparantie over de verwachte eindprestatie. Om leerlingen een beeld te geven waar de te beoordelen prestatie aan moet voldoen, is het aan te bevelen om te werken met uitgewerkte voorbeelden (Surma et al., 2019).
Met name het vergelijken van goede en minder goede voorbeelden draagt bij aan kwaliteitsbesef, een diepgaand begrip over wat een bepaald

werk of prestatie goed maakt (Kneyber et al., 2021). Door leerlingen te laten kijken naar voorbeelden van getekende ogen die van verschillende kwaliteit zijn, snappen leerlingen wat een getekend oog goed maakt. De docent kan met deze voorbeelden met de leerlingen kwaliteitscriteria definiëren. Natuurlijk zal het benoemen van criteria bij een gesloten opdracht eenvoudiger zijn dan bij een open opdracht. Maar ook bij een open opdracht zijn voorbeelden helpend om leerlingen bewust te maken van kwaliteit. De blog van Drok en collega's (2022) biedt handvatten hoe je dat concreet in de praktijk kunt brengen.

VERWACHT DENKEN

Naast leerlingen bij te brengen wanneer een (eind)prestatie kwaliteit heeft, is het ook belangrijk ze te stimuleren te denken als een kunstenaar. Welke denkstappen nemen kunstenaars in hun proces naar een werk, welke vragen stellen zij zichzelf? Hoe eerder docenten kansen bieden tot nadenken, hoe meer dat ten goede zal komen aan de kwaliteit van eigen werk van de leerlingen. Het kan leerlingen ruimte geven als zij weten dat ze nog niet perfect werk hoeven op te leveren en het voldoende is om hun denkproces zichtbaar te maken voor anderen. Om dit te kunnen, is het waardevol om te onderzoeken hoe een kunstenaar van een idee naar een eindwerk toegroeit.

Een mooi voorbeeld uit de praktijk van Kim waarin leerlingen worden uitgedaagd tot denken en kijken, is beeldanalyse. Hierbij wijst zij leerlingen een kunstwerk toe, bijvoorbeeld *De roze perzikboom* van Vincent van Gogh.
Vervolgens laat zij de leerlingen individueel nadenken over het kunstwerk met een aantal vragen, zoals:

- Wat is het voor type kunstwerk?
- Wat zou de kunstenaar met dit werk willen vertellen?
- Wat stelt het kunstwerk voor?
- Welke sfeer/emotie heeft het kunstwerk?
- Heeft het werk een gebruiksfunctie of andere functie?

De antwoorden van de leerlingen zijn een goed startpunt om het denk- en associatieproces samen voort te zetten onder begeleiding van de docent. Zo kan de docent de leerlingen vragen om tijdens hun proces naar een eindwerk nog een keer bovenstaande vragen te stellen aan zichzelf en aan elkaar.

DOELGERICHT OEFENEN

Naast helderheid over de verwachte kwaliteit van werken en denken, is een leeromgeving waarin leerlingen in vertrouwen en veiligheid kunnen oefenen en herhalen een voorwaarde. Bij doelgericht oefenen en herhalen van met name deelaspecten van de eindprestatie, zijn leerlingen gebaat bij heldere instructies door de docent. Zoals welke stappen achtereenvolgens nodig zijn voor het tekenen van de lippen, als onderdeel van de eindprestatie 'het kunnen tekenen van een gezicht' (zie voor een voorbeeld hiervan Surma et al., 2019, p. 70).

Meestal heeft een leerling meerdere keren nodig om tot begrip en beheersing van (deel) vaardigheden te komen die voor een eindwerk nodig zijn. Voorbeelden imiteren is daarbij aanvankelijk functioneel, bijvoorbeeld voor een succeservaring. Het is vervolgens van belang de leerling steeds meer zelfstandig een volgende stap te laten zetten, totdat de leerling dat zonder hulp van de docent kan of durft.

Beheersing van basisvaardigheden die je door doelgerichte oefeningen onder de knie krijgt, is in alle kunstvakken – of het nu om tekenen, dansen, of musiceren gaat – voorwaardelijk om later naar een creatiever product te komen. Door je in te leven in een kunstenaar en in hoe hij of zij denkt (zie *verwacht denken*), kom je erachter hoe een creatief proces werkt.

Rachel, een leerling van Kim, maakte de *Olifeniks* (zie afbeelding) op basis van een tekening van Raoul Deleo. Ze heeft hiervoor, samen met de docent, het kwaliteitsbesef van reliëftechniek in klei en glazuurgebruik goed bestudeerd. Rachel heeft nu de vaardigheden om dit een volgende keer te kunnen met een eigen ontwerp.

KRITISCH (LEREN) KIJKEN

Leren doe je niet alleen, maar vooral met anderen. Om het (zelf)beoordelingsvermogen bij leerlingen te versterken, is het van waarde hen te leren hoe zij op een behulpzame en vriendelijke wijze kritisch kunnen zijn jegens elkaar. De kwaliteitscriteria die door het gezamenlijk kijken naar voorbeelden zijn bepaald (zie *verwachte eindprestatie*), zijn een goede basis om een feedbackproces vorm te geven waarin leerlingen leren zien wat al goed gaat en waar nog kansen liggen voor verbetering. Een zogenaamde *1-punts-rubric* kan bij een feedbackdialoog ondersteunend zijn (zie voorbeeld).

De docent heeft een voorbeeldrol in het onderwijzen van deze feedbackvaardigheden, bijvoorbeeld in het modelleren van goede feedbackvragen die de leerlingen aan het denken zetten: 'Als jullie naar dit oog kijken, vinden jullie dan dat er al genoeg contrast in het oog is aangebracht? Wat moet de leerling doen om contrast meer aan te brengen? En wat vinden jullie van het gebruik van glimlicht?'.

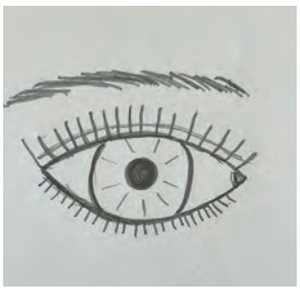
Leerlingen leren door in een feedbackproces te onderbouwen waarom ze iets van een medeleerling goed of minder goed vinden. Ze krijgen daardoor oog voor kwaliteit (Sherrington & Caviglioli, 2021). Een voorbeeld van hoe leerlingen kunnen worden betrokken in een feedbackproces is *Austin's butterfly*, een filmpje dat op een eenvoudige manier toont wat de betekenis van constructieve feedback kan zijn bij heel jonge kinderen.

FEESTELIJKE BEOORDELING

Na het werken aan kwaliteitsbesef, doelgericht oefenen, elkaar verder

Vincent van Gogh *De roze perzikboom* Arles april-mei 1888. Olieverf op doek, 80.9 cm x 60.2 cm, Van Gogh Museum, Amsterdam (Vincent van Gogh Stichting)

Kwaliteitsbesef door vergelijken

“GOED BEOORDELEN BEGINT BIJ DE VRAAG: WAAROM IS HET BELANGRIJK DAT WE LEERLINGEN IN AANRAKING BRENGEN MET DE KUNSTWERELD?”

helpen en een gezamenlijke analyse van de bereikte kwaliteit, is het belangrijk een eindprestatie met trots te delen met de buitenwereld. Zeker in de kunstvakken past het om dit te doen met vormen van presentaties, (dans)voorstellingen of tentoonstellingen.

Presentatie van het leren heeft meerdere doelen:

- de presentatie laat authentiek bewijsmateriaal zien van de kwaliteit van werk;
- leerlingen krijgen de kans uit te leggen hoe zij tot het werk zijn gekomen, bijvoorbeeld welke stappen zij hebben genomen, wat zij met het werk willen zeggen, welke materialen zij hebben gebruikt en waar zij spannende momenten hebben ervaren (de kwaliteit van denken). Dit wordt gewaardeerd in de eindbeoordeling;
- leerlingen ontwikkelen de durf om werk te delen met de buitenwereld en het besef dat zij daar trots op mogen zijn. Er worden dan ook geen onvoldoendes gegeven.

TOT SLOT

Beoordelen, zeker in de kunstvakken, kan en zal nooit vrij van subjectiviteit zijn. Dat hoeft ook niet. Maar leerlingen mogen niet onnodig de dupe zijn van deze subjectiviteit. Bijvoorbeeld een docent die bij de beoordeling van een eindprestatie criteria gebruikt die niet eerder met leerlingen zijn gecommuniceerd. Of bepaalde criteria die onverwacht meer gewicht krijgen dan andere criteria, en daarmee de beoordeling onvoorspelbaar maken. Goed beoordelen begint met heldere verwachtingen, goed onderwijs met voldoende veiligheid en vertrouwen, en docenten die zowel over vakexpertise als over *didactische* en *pedagogische* expertise beschikken.

Met onze gedeelde didactische aanpakken hopen we het bewustzijn van docenten te versterken dat goed beoordelen begint bij de vraag: waarom is het belangrijk dat we leerlingen in aanraking brengen met de kunstwereld? Maar we willen vooral leerlingen laten ervaren dat zij tot creaties kunnen komen die ze zelf niet voor mogelijk hadden gehouden. Want trots kunnen zijn op iets dat jij zelfstandig hebt gemaakt en dat authentieke werk kunnen neerzetten of ophangen in je kamer, is uiteindelijk veel belangrijker dan een informatiearm cijfer. ●

Dominique Sluijsmans is lector Integrale Curriculumontwikkeling bij Hogeschool Rotterdam en zelfstandig onderwijskundige. **Kim Wintermans** is docent Kunstvakken bij het Blariacumcollege in Venlo.

Eindexamenexpositie 2021 vmbo 4, tekenen en handvaardigheid op het Blariacumcollege
Foto **Kim Wintermans**

WAT KAN NOG BETER EN WAAROM?	KWALITEITSCRITERIUM	WAT GAAT AL GOED EN WAAROM?
	1. VORM VAN HET OOG	
	2. LICHT-DONKER GEBRUIK VAN HET POTLOOD	
	3. AANBRENGEN VAN REFLECTIES	

1-punts-rubric

MEER WETEN?

- Blog van Drok en collega’s (11 januari 2022): *Kwaliteitsbesef bij kunstvakken: een voorbeeld uit de lespraktijk*. **www.toetsrevolutie.nl**
- Podcast met Ron Berger over het belang van *presentations of learning*
- Tips hoe leerlingen feedback kunnen vragen
- Austin’s butterfly

BRONNEN

- Kneyber, R., Sluijsmans, D., Devid, V., & Wilde-López, B. (2022). *Formatief handelen: Van instrument naar ontwerp.* Phronese.
- Sherrington, T., & Caviglioli, O. (2021). *Doorloopjes: Een visuele ontwerpgids voor leraren.* Phronese.
- Surma, T., Vanhoyweghen, K., Sluijsmans, D., Camp, G., Muijs, D., & Kirschner, P. (2019). *Wijze lessen: Twaalf didactische bouwstenen voor effectieve didactiek.* Ten Brink Uitgevers.